

KONTROWERSYJNOŚĆ ORAZ NIESPÓJNOŚĆ UREGULOWAŃ DOTYCZĄCYCH ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ TZW. MAŁEGO ŚWIADKA KORONNEGO

VIOLETTA KONARSKA-WRZOSEK*

DOI: 10.26399/iusnovum.v19.3.2025.20/v.konarska-wrzossek

STRESZCZENIE

Autorka podziela pogląd o konieczności odebrania prokuratorowi i przywrócenia sądowi autonomiczności w zakresie kompetencji do decydowania o możliwości łagodniejszego ukarania sprawcy współdziałającego z innymi przy popełnieniu przestępstwa, który podjął współpracę z organami ścigania i wypełnił warunki do uzyskania statusu tzw. małego świadka koronnego, o jakim mowa w art. 60 § 3 k.k. W publikacji zaakcentowano także niespójność przepisów art. 60 § 3, 61 i 57 § 5 k.k. dotyczących wymiaru kary tzw. małemu świadkowi koronnemu. Wskazano także zasadność uchylenia szczególnej reguły kolizyjnej sformułowanej w art. 57 § 5 k.k. oraz celowość zawężenia przesłanek uzasadniających skorzystanie z instytucji odstąpienia od wymierzenia kary małemu świadkowi koronnemu, przewidzianych w art. 61 § 1 k.k. W tej kwestii sformułowano konkretną propozycję zmiany postanowień przepisu art. 61 § 1 k.k. dla zapewnienia racjonalności i spójności uregulowań kodeksowych dotyczących sytuacji prawnokarnej sprawcy mającego status tzw. małego świadka koronnego.

Słowa kluczowe: tzw. mały świadek koronny, nowela k.k. z 7 lipca 2022 r., projekt cofnięcia zmian, kompetencje prokuratora, kompetencje sądu, nadzwyczajne złagodzenie kary, odstąpienie od wymierzenia kary, reguła kolizyjna z art. 57 § 5 k.k.

* prof. dr hab., Katedra Prawa Karnego WPiA UMK w Toruniu (Polska), e-mail: vwrzossek@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3859-8821

Artykuł opublikowany w formule otwartego dostępu (open access) na licencji Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

CONTROVERSY AND INCONSISTENCY OF REGULATIONS CONCERNING THE CRIMINAL LIABILITY OF THE SO-CALLED SMALL CROWN WITNESS

ABSTRACT

The author argues for the need to remove the prosecutor's power and give back to the court the autonomy with regard to the competence to decide on the possibility of imposing a lighter punishment on a perpetrator who, while participating in a crime with others, cooperated with law enforcement authorities and fulfilled the conditions for obtaining the status of the so-called small crown witness as referred to in Article 60 § 3 of the Penal Code. The paper also highlights the inconsistencies between Articles 60 § 3, 61 and 57 § 5 of the Penal Code regarding the sentencing of the so-called small crown witnesses. It further points to the legitimacy of repealing the specific conflict rule set out in Article 57 § 5 of the Penal Code, and the advisability of narrowing the grounds justifying the use of waiver of punishment with regard to the small crown witness under Article 61 § 1 of the Penal Code. In this respect, a specific proposal is formulated to amend Article 61 § 1 of the Penal Code in order to ensure rationality and consistency in regulating the criminal-law situation of perpetrators holding the status of small crown witness.

Key words: so-called small crown witness, amendment to the Penal Code of 7 July 2022, draft repeal of amendments, prosecutor's competences, court's competences, extraordinary mitigation of punishment, waiver of punishment, conflict rule in Article 57 § 5 of the Penal Code

Szeroka nowelizacja Kodeksu karnego, dokonana ustawą z 7 lipca 2022 r. (Dz.U. poz. 2600), która weszła w życie 1 października 2023 r., dotyczyła w dużej mierze ustawowego i sądowego wymiaru kary. W jej wyniku ustawowy wymiar kary został znacznie zaostrzony, a sądowy wymiar kary – znacznie ograniczony w zakresie swobodnego uznania sądu, które stanowi podstawę dla właściwej realizacji zasady indywidualizacji wymiaru kary i racjonalnego sprawowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Dokonane zmiany pogłębiły także kazuistykę uregulowań obowiązującego Kodeksu karnego, czyniąc go coraz trudniejszym w odbiorze, a ponadto spowodowały normatywną lub politycznokryminalną niespójność wielu kodeksowych uregulowań¹. Dotyczy to także przepisów art. 60 § 3, 57 § 5 i 61 § 1 k.k., normujących kwestię wymiaru kary wobec tzw. małego świadka koronnego. Jak wskazano w Uzasadnieniu do przeprowadzanych zmian, generalnie chodziło o wzmocnienie ochrony prawnokarnej przed najcięższymi kategoriami przestępstw przez zaostrzenie odpowiedzialności karnej m.in. za przestępstwa popełniane w ramach zorganizowanych grup przestępczych. Nowelizacja przepisu art. 60 § 3 k.k., dotyczącego wymiaru kary tzw. małemu świadkowi koronnemu, miała natomiast na celu ujednolicenie możliwości jego łagodniejszego potraktowania z tą, jaka jest przewidziana dla delatora w art. 60 § 4 k.k., a w szczególności

¹ Jest to dość powszechny pogląd wśród teoretyków prawa karnego, zob. np. R. Zawłocki, *Nowela „lipcowa” Kodeksu karnego, czyli nowe restrykcyjne prawo karne*, „Monitor Prawniczy” 2023, nr 2, s. 80–82 i 84.

uzależnienie zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary od wniosku prokuratora w tym względzie².

Przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego tzw. projekt ustawy naprawczej³, odnoszącej się do zmian dokonanych w Kodeksie karnym nowelą z 7 lipca 2022 r., przewidywał ich „cofnięcie” m.in. w zakresie uregulowań dotyczących instytucji małego świadka koronnego. Również przygotowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości, nieco okrojona (w stosunku do projektu ustawy naprawczej KKPK) nowelizacja Kodeksu karnego przewiduje powrót do wcześniejszego brzmienia art. 60 § 3 k.k.⁴, czyniąc obligatoryjnym nadzwyczajne złagodzenie kary dla sprawcy, który spełnił warunki tzw. małego świadka koronnego niezależnie od tego, czy z takim wnioskiem wystąpił prokurator. Projekt ten przewiduje także uchylenie postanowień art. 57 § 5 k.k., określającego dla takiego „skruszonego współdziałającego” specjalną regułę kolizyjną w razie zaistnienia jednoczesnego zbiegu podstaw do obligatoryjnego nadzwyczajnego obostrzenia kary i podstawy do nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Są to jednak wciąż propozycje zmian legislacyjnych, których przyszłość jest niepewna. *De lege lata* nadal obowiązuje przepis art. 60 § 3 k.k. w brzmieniu nadanym przez nowelę z 7 lipca 2022 r. Obowiązuje również pierwotna treść przepisu art. 61 § 1 i § 2 k.k., zgodnie z którym możliwe jest także odstępienie od wymierzenia kary małemu świadkowi koronnemu w postaci niepełnej lub pełnej, a żaden z przygotowanych projektów nie przewiduje jego zmian. Z tych względów celowe wydaje się wskazanie nie tylko pilnej potrzeby ich przeprowadzenia, ale także przedstawienie powodów dokonania określonych zmian wraz ze wskazaniem ich kierunku.

AKTUALNA SYTUACJA PRAWNOKARNA WSPÓLDZIAŁAJĄCEGO W POPEŁNIENIU PRZESTĘPSTWA, KTÓRY PODJAŁ WSPÓŁPRACĘ Z ORGANAMI ŚCIGANIA

W myśl obowiązującego od 1 października 2023 r., zmienionej ustawą z 7 lipca 2022 r. (Dz.U. poz. 2600), uregulowania zawartego w art. 60 § 3 k.k. sąd – na wniosek prokuratora – stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu

² Por. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, sejm.gov.pl, s. 1 i 31.

³ Projekt tzw. ustawy naprawczej datowanej na 14 czerwca 2024 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, KKPK – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw – 1 docx, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekty-aktow-prawnych (dostęp: 23.06.2025).

⁴ Zob. Projekt z dnia 28 października 2024 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, dokument 689991.docm. UD 153, legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12390959/katalog/13091027#13091027 (dostęp: 16.02.2025).

przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia (czyli wobec osoby spełniającej kryteria tzw. małego świadka koronnego). To obowiązujące brzmienie przepisu art. 60 § 3 k.k. sprawia, że pójście na współpracę z organami ścigania przez sprawcę dopuszczającego się przestępstwa we współdziałaniu przestępnym już nie gwarantuje takiemu „skruszonemu” sprawcy nadzwyczajnie złagodzonego ukarania z mocy stanowczego postanowienia ustawy, a uzależnia kompetencję sądu do nadzwyczajnego złagodzenia jemu kary od wniosku (woli) prokuratora. Przyjęcie takiego rozwiązania z natury rzeczy musi skutkować znaczącym ilościowym ograniczeniem współdziałających z innymi w popełnieniu przestępstwa do podejmowania współpracy z organami ścigania. W konsekwencji będzie to niekorzystnie wpływać na poziom wykrywania wszystkich sprawców zaangażowanych w łamanie prawa i ich sprawiedliwe ukaranie, co jest najskuteczniejszym sposobem zwalczania przestępczości⁵. Zauważyć bowiem należy, że prokurator nie musi wystąpić z wnioskiem o zastosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec „skruszonego sprawcy” pomagającego organom ścigania w zebraniu dowodów w sprawie i ustaleniu pozostałych współdziałających (czyli w całościowym wyświetleń sprawy), mimo spełnienia przez danego sprawcę wszystkich warunków niezbędnych do uzyskania statusu tzw. małego świadka koronnego. Nigdzie w ustawie nie ma przecież przepisu, który obligowałby prokuratora do złożenia takiego wniosku. W rezultacie pozostawione to zostało do „swobodnego uznania” prokuratora, co wydaje się nadmiernym powierzeniem władzy jednej ze stron w procesie karnym i jednocześnie pozostaje w sprzeczności z celem, jakiemu przyświecało wprowadzenie instytucji tzw. małego świadka koronnego, czyli rozbicia solidarności przestępczej i zdemonstrowania wszystkich, a nie tylko niektórych sprawców popełnionego przestępstwa⁶ oraz ich odpowiedniego ukarania. Uzależnienie możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary przez sąd od wniosku prokuratora sprawia, że mimo iż z akt sprawy wynikać będzie, że dany współdziałający z innymi spełnia kryteria wymagane dla uzyskania statusu tzw. małego świadka koronnego – to sąd nie będzie mógł przy wyrokowaniu zastosować wobec niego instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary na tej podstawie prawnej, gdy prokurator nie wystąpi z takim wnioskiem. Sąd mógłby jedynie zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary na innej podstawie prawnej przewidzianej w art. 60 § 1 lub § 2 k.k., gdyby spełniona została jedna ze wskazanych tam przesłanek.

⁵ Podobnie Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” w *Opinii z dnia 27 września 2021 r.*, s. 9–10 do projektu ustawy (UD 281) uchwalonej 7 lipca 2022 r., legislacja. rcl.gov.pl/projekt/12351306, (dostęp: 23.06.2025).

⁶ Por. *Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego*, w: I. Fredrich-Michalska, B. Stachurska-Marcińczak (red.), *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 155.

MOŻLIWOŚĆ WARUNKOWEGO ZAWIESZENIA ORZECZONEJ KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI WOBEC WSPÓŁDZIAŁAJĄCEGO SPEŁNIAJĄCEGO WYMOGI DLA UZYSKANIA STATUSU TZW. MAŁEGO ŚWIADKA KORONNEGO

Od wniosku prokuratora zostało uzależnione także warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności wobec sprawcy spełniającego wymogi do uzyskania pozycji tzw. małego świadka koronnego w sytuacji niestandardowej, tj. wtedy, gdy sąd wymierzy ją w wysokości przekraczającej rok i w razie zaistnienia w danym przypadku pozostałych formalnych ograniczeń do warunkowego zawieszenia wykonania kary, przewidzianych w art. 69 § 1 k.k. W poprzednim stanie prawnym inicjatywa co do zastosowania tego środka probacyjnego mogła mieć charakter samoistny i pochodzić wyłącznie od sądu. Przyjęte obecnie rozwiązania w art. 60 § 3 k.k., uzależniające treść wyroków sądowych dotyczących wymiaru kary od stanowiska strony oskarżycielskiej w osobie prokuratora, godzą w konstytucyjną zasadę trójpodziału władz (zob. art. 10 § 1 Konstytucji), zasadę sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy, określoną w art. 175 ust. 1 Konstytucji i w ich niezawisłość, o jakiej mowa w art. 178 ust. 1 Konstytucji, skoro sąd ma obowiązek wydania wyroku skazującego z zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia kary – zgodnie z wolą i wnioskiem prokuratora, którego złożenie jest równocześnie warunkiem *sine qua non* zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności bez ograniczeń przewidzianych w art. 69 § 1 k.k.⁷

WYMOGI UPOWAŻNIAJĄCE SĄDY DO ODSTĄPIENIA OD WYMIERZENIA KARY

To bezwzględne wiązanie sądów wolą prokuratora w zakresie orzekania o karze z zastosowaniem lub niestosowaniem instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, a także co do możliwości warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności, pomimo występowania w danym przypadku ograniczeń wskazanych w art. 69 § 1 k.k., przenosi się automatycznie na możliwość korzystania przez sądy z kompetencji orzeczniczych w zakresie możliwości odstąpienia od wymierzenia kary współdziałającemu sprawcy, o którym mowa w art. 60 § 3 k.k. – przewidzianych w art. 61 k.k. Przepis ten formalnie nie został zmieniony, jednak obecnie musi być odczytywany inaczej. Przyznaje on sądom – „jak gdyby” na zasadzie należytego im z mocy ustawy swobodnego uznania (zob. art. 53 § 1 k.k.) – kompetencję do zastosowania w wypadku określonym w art. 60 § 3 k.k. dobrodziejstwa odstąpienia od wymierzenia kary, czyli dalej idącej redukcji ujemnych

⁷ Por. Stowarzyszenie Sędziów Polskich *Opinia z dnia 27 września 2021 r.*, s. 10–11, i *Uzasadnienie projektu tzw. ustawy naprawczej z 14 czerwca 2024 r.*, s. 33, oraz J. Majewski, w: idem (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2024, s. 438–439.

konsekwencji popełnionego przestępstwa niż wymierzenie kary z zastosowaniem instytucji nadzwyczajnego jej złagodzenia z ewentualnym także zastosowaniem warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności. Jednak warunkiem wstępnym ewentualnego odstąpienia przez sąd od wymierzenia kary jest nie tylko spełnienie przez współdziałającego z innymi wymagań do uzyskania statusu tzw. małego świadka koronnego wskazanych w art. 60 § 3 k.k., ale także złożenie przez prokuratora wniosku o zastosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec sprawcy, który zdecydował się na współpracę z organami ścigania. Uzależnienie skorzystania przez sąd z kompetencji do odstąpienia od wymierzenia kary współdziałającemu przy popełnieniu przestępstwa od złożenia przez prokuratora wniosku o zastosowanie wobec niego instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wynika ze wskazania w art. 61 § 1 k.k. jako drugiej podstawy do skorzystania z instytucji odstąpienia od wymierzenia kary „wypadku określonego w art. 60 § 3” k.k. A to oznacza konieczność wzięcia pod uwagę całości uregulowania określonego w art. 60 § 3 k.k., a nie tylko warunków dotyczących osoby sprawcy współdziałającego z innymi i jego postawy po popełnieniu przestępstwa. Pominięcie warunku uprzedniego złożenia przez prokuratora wniosku o zastosowanie wobec sprawcy instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary byłoby uprawnione w przypadku, gdyby przepis art. 61 § 1 k.k., upoważniając sądy do skorzystania z instytucji odstąpienia od wymierzenia kary, odnosił się do „sprawcy (współdziałającego) określonego w art. 60 § 3 k.k.”, a nie do wypadku, jaki został określony w art. 60 § 3 k.k., czyli do wskazanej w nim sytuacji faktycznej, obejmującej również fakt złożenia wniosku o określonej treści przez prokuratora. W tym wypadku zatem sądy także pozbawione zostały możliwości orzekania na zasadzie swobodnego uznania, gdyż faktycznym decydującym o łagodniejszym potraktowaniu sprawcy współdziałającego z organami ścigania jest prokurator, a nie sąd. Trudno zaakceptować takie rozwiązanie.

W poprzednim stanie prawnym, gdy z mocy postanowień art. 60 § 3 k.k. sądy były zobligowane do zastosowania wobec współdziałającego z innymi przy popełnieniu przestępstwa (który poszedł na współpracę z organami ścigania) instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, a ponadto były upoważnione do ewentualnego warunkowego zawieszenia orzeczonej kary pozbawienia wolności (także w wyższym wymiarze, niż to przewiduje przepis ogólny art. 69 § 1 k.k. i bez przewidzianych w nim pozostałych ograniczeń), a także do ewentualnego zastosowania instytucji jeszcze bardziej korzystnej w postaci odstąpienia od wymierzenia kary – zachowany był respekt dla zasady swobodnego uznania sądów przy orzekaniu i związania ich tylko postanowieniami Konstytucji i zwykłych ustaw. Nadto czyniono zadość funkcji gwarancyjnej prawa karnego, że każdy współdziałający w popełnieniu przestępstwa, który spełni warunki określone w art. 60 § 3 k.k., uzyska status tzw. małego świadka koronnego i będzie mógł liczyć na dużo łagodniejsze potraktowanie w zakresie wymiaru kary, a decydować będzie o tym wyłączenie niezawisły sąd.

CELOWOŚĆ ZAWĘŻENIA PRZESŁANEK UZASADNIAJĄCYCH
SKORZYSTANIE Z INSTYTUCJI ODSTĄPIENIA OD WYMIERZENIA
KARY MAŁEMU ŚWIADKOWI KORONNEMU, O KTÓRYM MOWA
W ART. 60 § 3 K.K.

Nie oznacza to jednak, że projektowany powrót do poprzedniego stanu prawnego w zakresie przepisów normujących sytuację prawnokarną tzw. małego świadka koronnego będzie wystarczający z punktu widzenia racjonalnej i spójnej regulacji dotyczącej wymiaru kary dla takiego „skrzonego” sprawcy, współdziałającego z innymi przy popełnieniu przestępstwa. Chodzi o przesłanki określone w art. 61 § 1 k.k., upoważniające sądy do dalej idącego, łagodniejszego potraktowania sprawcy współpracującego z organami ścigania w postaci możliwości zastosowania wobec niego instytucji odstąpienia od wymierzenia kary. W tym miejscu należy zauważyć, że zobligowanie sądów do orzeczenia kary wobec tzw. małego świadka koronnego z zastosowaniem instytucji nadzwyczajnego jej złagodzenia skutkuje koniecznością respektowania określonych w art. 60 § 6 k.k. odpowiednich sposobów tego łagodzenia. Są one zróżnicowane ze względu na kształt sankcji przewidziany za dany typ przestępstwa, który odzwierciedla zgeneralizowaną ocenę stopnia jego społecznej szkodliwości. Możliwość odstąpienia od wymierzenia kary w razie zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary jest przewidziana tylko przy skazywaniu sprawcy za stosunkowo drobne typy przestępstw. *De lege lata*, w myśl postanowień art. 60 § 6 pkt 5 oraz § 7 i 7a k.k., odstąpienie od wymierzenia kary, i to niepełne, bo połączone z koniecznością orzeczenia któregoś ze środków karnych, środka kompensacyjnego lub przepadku, jest przewidziane tylko w wypadku przypisania typu przestępstwa o randze występku, i to drobnego. Konkretnie, jest to możliwe przy skazaniu za współudział w trzech następujących grupach występku: 1) zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą dwóch lat, 2) zagrożonych sankcją alternatywną przewidującą karę pozbawienia wolności do lat 2, karę ograniczenia wolności lub grzywnę, 3) zagrożonych tylko karą lub karami wolnościowymi. Natomiast możliwość odstąpienia od wymierzenia kary, przewidziana przez przepis art. 61 k.k., pozostawiona została w pełni swobodnemu uznaniu sądu bez sformułowania żadnych dodatkowych warunków⁸, poza tymi ogólnymi z art. 60 § 3 k.k. To oznacza, że sądy mogą – i nadal będą mogły – skazać tzw. małego świadka koronnego z jednoczesnym pełnym lub niepełnym odstąpieniem od wymierzenia kary (ograniczonym do samoistnego orzeczenia środka karnego, przepadku lub środka kompensacyjnego) w razie jego skazania za jakiegokolwiek typ przestępstwa, bez względu na jego ciężar gatunkowy oraz zrealizowaną formę sprawstwa. Oczywiście, niezbędne będzie uwzględnianie przez sądy ogólnych dyrektyw wymiaru kary, określonych w art. 53 § 1 k.k. Wskazanie w art. 61 § 1 k.k., że sąd może wobec współdziałającego spełniającego warunki tzw. małego świadka koronnego z art. 60 § 3 k.k. zastosować instytucję

⁸ Inaczej zdaje się uważać P. Gensikowski, *Odstąpienie od ukarania tzw. małego świadka koronnego*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 2, s. 24. Por. na ten temat też Z. Ćwiakalski, w: W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna, Tom I, Komentarz do art. 53–116*, Warszawa 2016, s. 213 i 214.

odstąpienia od wymierzenia kary, zwłaszcza gdy rola sprawcy w popełnieniu przestępstwa była podrzędna, a przekazane informacje przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa, nie stanowi żadnego ograniczenia w korzystaniu z tak daleko idącego sposobu degresji karania, gdyż ma jedynie charakter przykładowego wyszczególnienia⁹. To od sądu w pełni zależy, czy ograniczy łagodniejsze potraktowanie małego świadka koronnego do nadzwyczajnego złagodzenia jemu kary, czy skorzysta z instytucji odstąpienia od wymierzenia kary w postaci zupełnej lub niezupełnej. W tym miejscu należy postawić pytanie, czy tak daleko idące swobodne uznanie sądów jest właściwym rozwiązaniem? Czy dla jednolitości orzecznictwa w kraju nie byłoby celowe sformułowanie jednoznacznych przesłanek, jakie powinien spełniać tzw. mały świadek koronny, aby sądy mogły odstąpić od wymierzenia mu kary? Ponieważ przepis art. 61 § 1 k.k. w swej drugiej części jest w pełni samodzielną podstawą prawną, dającą sądom kompetencję do skazywania z zastosowaniem instytucji odstąpienia od wymierzenia kary, w wyniku czego współdziałający z innymi przy popełnieniu przestępstwa ponosi tylko minimalne, ujemne konsekwencje popełnionego czynu, dlatego wydaje się, że ustawowe zawężenie możliwości jej stosowania byłoby wskazane¹⁰. Uznając za w pełni zasadne dostrzeżenie i wypuklenie przez ustawodawcę, że na szczególnie łagodne potraktowanie będzie zasługiwał współdziałający, którego rola była podrzędna, a także znaczenia przekazywanych informacji przyczyniających się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa, a tym samym do ochrony różnych dóbr prawnych – należałoby te okoliczności uczynić jedynymi, szczególnymi i sformułowanymi alternatywnie przesłankami upoważniającymi sądy do skorzystania z instytucji odstąpienia od wymierzenia kary.

I tak zmieniony przepis art. 61 § 1 k.k. mógłby brzmieć następująco: *Sąd może odstąpić od wymierzenia kary w wypadkach przewidzianych w ustawie oraz w wypadku określonym w art. 60 § 3, gdy rola sprawcy w popełnieniu przestępstwa była podrzędna lub przekazane przez niego informacje przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa*¹¹.

Obecnie te dwie różne przesłanki muszą być spełnione łącznie, przy czym jest to tylko jedna z wielu możliwych sytuacji upoważniających sądy do zastosowania tak dalece łagodnego potraktowania sprawcy. Inne nie muszą być tak znaczące i rzeczywiście zasługujące na odstąpienie od wymierzenia sprawcy kary.

Zaproponowane przeze mnie brzmienie przepisu art. 61 § 1 k.k., przewidującego szczególną podstawę prawną, przyznającą sądom kompetencję do odstąpienia od wymierzenia kary sprawcy o statusie tzw. małego świadka koronnego, wydaje się

⁹ V. Konarska-Wrzosek, w: R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2025, s. 524. Zbliżoną tezę formuluje też Z. Cwiakalski, ibidem, s. 214; por. też W. Zalewski, w: M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny, Tom I, Część ogólna, Komentarz, Art. 1–116*, Warszawa 2021, s. 964–965.

¹⁰ Zasadność wąskiego stosowania instytucji odstąpienia od wymierzenia kary wobec tzw. małego świadka koronnego dostrzega także G. Łabuda, w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, WK 2016, LEX.

¹¹ Propozycję takiej zmiany legislacyjnej złożyłam już 25 lat temu, zob. V. Konarska-Wrzosek, *Prawnikarne środki walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną przewidziane w kodeksie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 3, s. 47.

racjonalne i celowe oraz systemowo spójne. Co ważne, z punktu widzenia tworzenia zachęt do denuncjacji planowanych czynów przestępnych, a tym samym przeciwdziałania przestępczości, takie ukształtowanie przesłanek do skorzystania z instytucji odstąpienia od wymierzenia kary nie będzie ograniczać typów przestępstw (jak to jest w przypadku stosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary), za które jest pociągany do odpowiedzialności sprawca, który podjął współpracę z organami ścigania. Nie będzie eliminować spod możliwości odstąpienia od wymierzenia kary niektórych kategorii sprawców (np. kierowniczych lub polecających, co na ogół czynią przedstawiciele doktryny prawa karnego¹², a czemu sprzeciwiają się niektóre sądy¹³). Należy bowiem mieć na względzie to, że mimo pełnienia znaczącej roli sprawczej przy popełnieniu przestępstwa, za które są pociągani do odpowiedzialności karnej, to jednak jeżeli odegrali bardzo istotną rolę przy zapobieżeniu popełnieniu innego przestępstwa (i to np. szczególnie groźnego) – mogą zasługiwać na odstąpienie od wymierzenia kary. Po dokonaniu proponowanej zmiany treści art. 61 k.k. nie będzie trzeba odczytywać tego przepisu wbrew jego literalnemu brzmieniu (jak to się niekiedy proponuje), gdyż brak respektu dla tej podstawowej metody wykładni przepisów prawa zawsze budzi poważne wątpliwości i jej wynik jest kwestionowany. I w końcu, można zasadnie wnosić, że nie będzie dużych rozbieżności w orzecznictwie poszczególnych sądów w kraju, co dzisiaj może się zdarzać.

KONIECZNOŚĆ UCHYLENIA POSTANOWIEŃ ART. 57 § 5 K.K.

Konieczność jak najszybszego uchylenia normy kolizyjnej ustanowionej przez dodany przepis art. 57 § 5 k.k. wynika z jej wadliwości w postaci niedostosowania do postanowień art. 61 k.k., który stanowi upoważnienie dla sądów do zastosowania dalej idącej regresji karania wobec małego świadka koronnego w postaci częściowego lub całkowitego odstąpienia od wymierzenia mu kary. Ta kompetencja sądów w zakresie orzekania staje się bowiem niewykonalna w sytuacji, gdy w przypadku sprawcy współdziałającego z innymi przy popełnieniu przestępstwa, który poszedł na współpracę z organami ścigania i uzyskał status tzw. małego świadka koronnego, zajdzie któraś z okoliczności obligujących sądy do nadzwyczajnego obostrzenia kary. Na przykład w przypadku, gdy dany sprawca jest recydywistą z art. 64 k.k.; gdy dopuścił się przestępstwa, działając w zorganizowanej grupie lub związku przestępnym (art. 65 § 1 k.k.); gdy dopuścił się przestępstwa, działając czynem ciągłym (art. 57b k.k.) itd. – przepis kolizyjny wyrażony w art. 57 § 5 k.k. zobowiązuje bowiem sądy do zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec takiego sprawcy. Żadnej innej możliwości nie przewiduje, w tym w szczególności odstąpienia od wymierzenia mu kary. Trudno zaakceptować wprowadzanie

¹² Zob. np. A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 208; P. Gensikowski, *Odstąpienie od ukarania*, op. cit., s. 25–26.

¹³ Zob. np. wyrok SA w Łodzi z 27 czerwca 2016 r., II AKa 24/16, LEX nr 2278254; zob. też *Projekt kodeksu karnego. Uzasadnienie*, w: *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 156.

do Kodeksu karnego i utrzymywanie przepisów niespójnych z pozostałymi i powodujących praktyczną niewykonalność pozostałych regulacji stworzonych specjalnie dla określonej grupy przypadków (a konkretnie sprawców, którzy zdecydowali się na współpracę z organami ścigania przy wyświeetleniu zarzucanego przestępstwa i grona sprawców współdziałających a ponadto wypełnili funkcję delatora, przyczyniając się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa).

ZAKOŃCZENIE

Zaproponowane w niniejszym opracowaniu zmiany legislacyjne, dotyczące treści art. 57 § 5 k.k., art. 60 § 3 k.k. i art. 61 § 1 k.k., normujących kwestię wymiaru kary tzw. małemu świadkowi koronnemu, o którym mowa w art. 60 § 3 k.k., tylko częściowo pokrywają się ze zmianami proponowanymi w przygotowanych i opublikowanych projektach nowelizacji przepisów Kodeksu karnego. W szczególności ani projekt przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego, ani projekt Ministerstwa Sprawiedliwości nie przewidują zmian treści art. 61 § 1 k.k. co do warunków, jakie muszą zostać spełnione, aby sąd mógł odstąpić od wymierzenia kary sprawcy współdziałającemu z innymi, który ich zadenuncjował i ujawnił istotne okoliczności popełnionego wspólnie przestępstwa. Nietrudno zauważyć, że w zasadzie przepis ten nie stawia żadnych dodatkowych warunków do jego skazania z jednoczesnym odstąpieniem od wymierzenia kary od tych, jakie muszą zostać spełnione do skazania i wymierzenia kary z zastosowaniem instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary. Dość powszechnie uważa się, że kompetencja sądów do odstąpienia od wymierzenia kary, która tak istotnie redukuje dolegliwości i ujemne skutki skazania, powinna być uzależniona od spełnienia przez współdziałającego dodatkowych warunków. Wskazanie w aktualnym brzmieniu przepisu art. 61 § 1 k.k. na podrzędną rolę sprawcy przy popełnieniu przestępstwa oraz na przekazanie informacji, które przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa w formie kumulatywnych przesłanek i jako przypadku, który „zwłaszcza” uzasadnia odstąpienie od wymierzenia sprawcy kary – jest nietrafne i niepragmatyczne. Ze względów sprawiedliwościowych i funkcjonalnych w pełni zasadna wydaje się propozycja, aby te dwie istotne przesłanki uczynić podstawami bezwzględnymi i jednocześnie alternatywnymi upoważniającymi sądy do zastosowania tak daleko idącej regresji karania, jaką jest skazanie z zupełnym lub niezupełnym odstąpieniem od wymierzenia kary za popełnione przestępstwo.

BIBLIOGRAFIA

- Ćwiakalski Z., w: W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna, Tom I, Komentarz do art. 53–116*, Warszawa 2016.
- Gensikowski P., *Odstąpienie od ukarania tzw. małego świadka koronnego*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 2.
- Konarska-Wrzošek V., *Prawnokarne środki walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną przewidziane w kodeksie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 3.

- Konarska-Wrzosek V., w: R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2025.
- Łabuda G., w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, WK 2016, LEX.
- Majewski J., w: idem (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2024.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Opinia SSP Iustitia z dnia 27 września 2021r. do projektu (docm. UD 281) ustawy uchwalonej 7 lipca 2022 r. (Dz.U. poz. 2600), legislacja. rcl.gov.pl/projekt/12351306.*
- Projekt kodeksu karnego. Uzasadnienie, w: Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997.
- Projekt tzw. ustawy naprawczej datowanej na 14 czerwca 2024 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, KKPK – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw – 1 docx, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekty-aktów-prawnych.
- Projekt z dnia 28 października 2024 r. ustawy o zmianie ustawy-Kodeks karny, ustawy-Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, dokument 689991.docm.UD 153, legislacja.rcl.gov.pl/projekt 12390959.
- Uzasadnienie projektu tzw. ustawy naprawczej datowanej na 14 czerwca 2024 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, KKPK – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw – 1 docx, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekty-aktów-prawnych.
- Wyrok SA w Łodzi z 27 czerwca 2016 r., II AKa 24/16, LEX nr 2278254.
- Zalewski W., w: M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny, Tom I, Część ogólna, Komentarz, Art. 1–116*, Warszawa 2021.
- Zawłocki R., *Nowela „lipcowa” Kodeksu karnego, czyli nowe restrykcyjne prawo karne*, „Monitor Polski” 2023, nr 2.

Cytuj jako:

Konarska-Wrzosek V., *Kontrowersyjność oraz niespójność uregulowań dotyczących odpowiedzialności karnej tzw. małego świadka koronnego*, „Ius Novum” 2025, nr 3 (19), s. 1–11.
DOI: 10.26399/iusnovum.v19.3.2025.20/v.konarska-wrzosek